

Gällivare

KOMMUNBLAD

INFORMATION FRÅN GÄLLIVARE KOMMUN Nr 1 1988 Årg 19

Foto: JOHN O. FILIPSSON

En modern marknad men i gammal stil

Det är dags för marknad igen. Den 39:e i modern tappning. Som vanligt står knallarna i kö. Många får nej eftersom bara 500 får plats. Årets marknad ska delvis gå i gammal stil. Marknadsledningen har förstås kopplat på det stora jubileumspådraget. Därför kommer vi att få se hur en marknad kunde ta sig ut för 100 år sedan.

MITTEN

FLYKTING-JA

Nu är det klart att också Gällivare kommer att ta emot flyktingar. De första kommer på försommaren. Sedan är det meningen att det ska komma 10-15 flyktingar per kvartal under tre år. De kommer bland annat att inkvarteras på Forsheden. Där står ett 40-tal lägenheter tomma. På grund av det höga hyrorna kan man tänka.

SIDAN 3

Nya städmetoden ska spara nära en miljon

Städningen har rationaliserats på förskolor och daghem. Från årsskiftet ska en lokalvårdare i princip klara av samma arbete som tidigare på halva tiden. Den tidsbantningen klarar man genom att byta ut tunga och tidsödande arbetsmoment. Den gamla svabbingen är borta och fönsterputsningen har lagts ut på entreprenad.

Det är socialnämnden som tagit initiativet till försöket, som beräknas ge en inbesparing på omkring 900.000 kronor i år.

— Det blir både billigare, lättare och delvis också bättre, säger kommunens städledare Anne-Maj Isaksson. Därför har vi heller inte hört några klagomål.

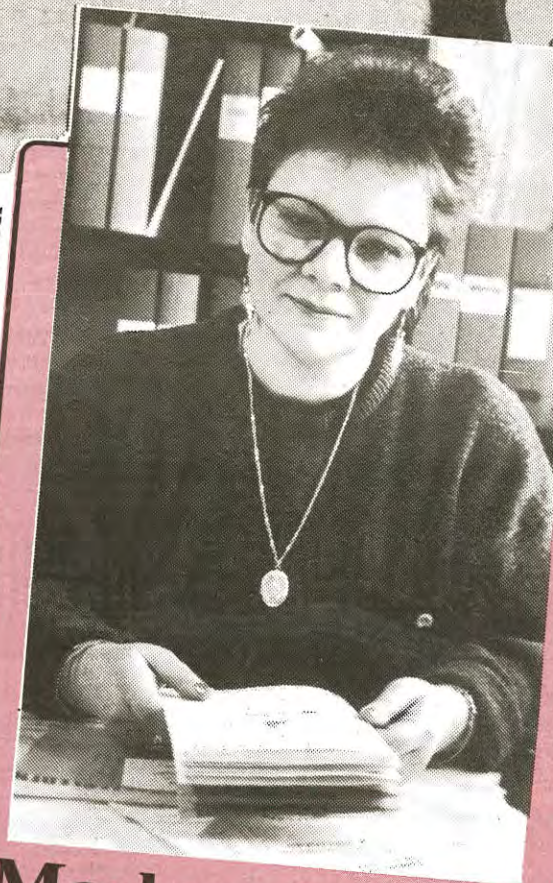
SIDAN 7

En av de lokalvårdare som övergått till maskinstädning är Anne Kostet, som här får råd av städledare Anne-Maj Isaksson.

Därför höjs VA-avgiften

SIDAN 2

Foto: ÅKE BARCK

Marknaden tog Inger med sig

Inger Junkka (bilden) är marknadsgeneral för andra året. Marknaden är en kommunal angelägenhet. Tidigare var det turistbyrån som höll i trådarna. Men turistbyrån har som bekant omorganiserats i Gällivare. Turistbyrån sköts nu av en ekonomisk förening med näringslivet och kommunen som delägare.

Anläggningarna har dock kommunen fortfarande hand om. Det gäller i första hand Ritsem, Sjöfallet och campingplatsen. För den delen har Inger Junkka ansvaret. Och jobbet med marknaden har hon också med sig från tiden på turistbyrån.

Gällivare har det mest utsatta läget

I Gällivare ställer vi stora förhoppningar på regeringens kommande Norrbottensproposition att den innehåller konkreta åtgärdsförslag och prioriterade insatser för den kommun i länet som idag och de kommande åren måste anses ha det mest utsatta läget.

Gällivare är en av de kommuner i länet som de senaste åren drabbats hårdast av företagsnedläggningar och betydande sysselsättningsnedskärningar. Sammantaget har Gällivare förlorat drygt 1.200 industrijobb.

Gällivare står återigen inför en fortsatt kraftig personalreducering vid LKAB. De närmaste åren kommer LKAB att reducera (halvera) sin personalstyrka med ca 600 anställda. Mot bakgrund av dollarkursens utveckling känner vi dessutom idag i Gällivare en mycket stor oro för Malmbergsgruvans framtida existens. Värt att notera är att LKAB:s styrelse fattat beslut om att köra båda gruvorna endast för åren 1987-1989. Den gruva som ligger sämst till är just Malmbergsgruvan. Dessutom kommer LKAB att reducera antalet entreprenörsanställda med ca 100 personer.

Förutom fortsatta direkta och indirekta personalminskningar vid LKAB kommer SJ att lägga ned verksamheter i Gällivare och minska sin personalstyrka. Värt att notera är dessutom att Bolidens Aitikgruva minskat sin personalstyrka 1987 med ca 100 personer.

Sammantaget innebär detta att Gällivare åren 1987-1989 kommer att förlora uppemot 900 arbetstillfällen. Det mest allvarliga är att det är kommunens basindustrier som drabbas.

Trots ett aktivt utvecklingsarbete från kommunens och det lokala näringslivets sida har vi inte kunnat förhindra en negativ befolkningsutveckling. Gällivare är den kommun i länet som de senaste två åren haft den i särklass största befolkningsminskningen. Gällivare har åren 1986 och 1987 förlorat drygt 600 personer, vilket är mer än dubbelt så mycket som den kommun i länet som kommer närmast.

Med hänsyn till att Gällivare har drabbats och kommer att drabbas av ett fortsatt kraftigt statligt sysselsättningsbortfall hoppas och tror vi att Gällivare kommer att ges hög prioritet när det gäller åtgärder och insatser.

Gällivare kommun har utarbetat och översänt ett framtidsprogram med exempel på åtgärdsförslag som vi anser mycket väl kan ha sin plats i en kommande Norrbottensproposition.

Vi vill här särskilt understryka följande förslag i framtidsprogrammet.

- * Utbyggd pelletskapacitet med 1 miljon årston vid Malmbergsgruvan.
- * Tidigareläggning av upprustningen av Malmbanans södra omlopp.
- * Lägre järnvägsfrakter.
- * Ökad produktion och produktion av svavelkis vid Aitikgruvan.
- * Utbyggnad av Gällivare Industricentrum.
- * Satsningar inom det sjukvårdstekniska området.
- * Ny mellanriksväg.
- * Utbyggnad av Gällivare flygfält.
- * Utbildningsinsatser.
- * Fortsatta högskoleutbildningar i Gällivare och Kiruna.
- * Utlokaliseringar till Gällivare.
- * Permanentning av Riksantikvarieämbetet och Nordiska Museets verksamheter i Gällivare.
- * Ny Malmfältsdelegation främst inriktad på stöd till företagsutveckling, utbildningsinsatser etc.
- * Kultursatsningar (Kåkstan, gruvan och folkrorelsernas kultur, Spelhuset).

Därför väddar vi till industriministern och industridepartementet om att Gällivare måste ges särskild uppmärksamhet i den kommande Norrbottenspropositionen. Vi uttalar samtidigt en förhoppning om att propositionen innehåller konkreta förslag för Gällivare som tryggar och skapar nya varaktiga arbetstillfällen i kommunen.

Gällivare kommun har en framtid, men vi klarar inte ensamma av att återskapa de arbetstillfällen som går förlorade vid vår basindustri.

Ulf Sundberg
Ulf Sundberg

Ingvar Spanne om VA-avgiften:

KOSTNADERNA SKA TÄCKAS

Beslutet att vattenavgiften ska höjas har vällat visst gny i kommunen. Det har också kritiserats i en insändare. För att reda ut begreppen vänder sig Kommunbladet till tekniska kontorets chef Ingvar Spanne, som förklarar beslutet så här:

Va-avgiften ska ge kommunen täckning för nödvändiga kostnader för vnanläggningen. Sådana kostnader är driftkostnader och kapitalkostnader (räntor och återbetalningar på lån). Gällivare kommun har vidare valt att inte ta ut hela kostnaden via va-avgiften utan en del finansieras via skatten. Under de senaste åren har driftkostnaderna ökat mindre än inflationen d v s har i verkligheten minskat. Avgiften ska fördelas mellan fastigheterna enligt skäligheten och rättvis grund (va-lagen). För att uppnå detta har taxan uppdelats i en fast och en rörlig del.

Den fasta delen består av en mätaravgift och en lägenhetsavgift. Följande faktorer har påverkat va-avgifterna.

1. Taxan räknas varje år upp enligt index.
2. Kommunen gick enligt beslut i fullmäktige 1985 över till att beräkna kapitalkostnaderna med en av Kommunförbundet rekommenderad metod, som tar hänsyn till inflationen. Detta medförde en avgiftsökning på c a 32 procent, vilken uttagits i tre steg 1986-1988.
3. Enligt beslut i fullmäktige 1987 höjdes täckningsgraden. Det innebär att den del av kostnaderna som tas ut via va-avgifterna ökar från 70 till 75 procent för 1988. Resterande kostnad finansieras via skatten.
4. Enligt beslut i fullmäktige 1987 har en speciell höjning av mätaravgiften gjorts för att justera förhållandet

mellan småhus och lägenhetsboende så att avgiftsuttaget för småhus höjts mer än för lägenheter. Detta för att få en anpassning till de verkliga kostnaderna som är högre för småhus.

5. Enligt beslut i kommunstyrelsen 1987 har dessutom debiteringsrutinen ändrats så att inbetalningarna ska göras tidigare. Detta har skett sedan revisorerna påpekat att kommunen gjorde stora ränteförluster i det gamla systemet.

Den första preliminärdebiteringen för 1988 har gjorts lika med den fasta avgiften. De övriga uttagen är anpassade så att man genomsnittligt för året får in avgifterna (fasta och rörliga) i den takt kostnaderna uppstår. Om detta fanns utförlig information i det senaste Kommunbladet (dec. 1987). Dessutom gick ett meddelande om den nya rutinen ut tillsammans med räkningarna i maj 1987. Till slut bör påpekas att de senaste åren har vi haft en sjunkande vattenförbrukning, varför de beslutade täckningsgraderna i verkligheten inte uppnåts. Någon justering för detta i efterhand har inte skett.

Ingvar Spanne

BUSSAR TILL DUNDRET

Från Malmberget och Gällivare kan man ta bussen till Dundret fram till 13 mars och därefter 19 och 20 mars, dagligen under tiden 26 mars-10 april samt 16 och 17 april. Turlistan ser ut så här:

09.35 ¹	11.10 ¹	Malmbergets bstn	↑	X
09.55	11.30	Gällivare bstn	↑	X
10.25	11.50	Dundret, stora parkeringen	↓	16.00
X	X	Dundret Björnfällan	↓	15.50

Samtliga turer går över mellanområdet. Och sju minuter före Malmbergsavgången från Hpl Malmsta, Dubbel lokaltrafiktaxa tillämpas - 14 kronor för vuxna och 8 kronor för ungdom. Två enkelbiljetter ska kunna visas upp. Månads- och lågpriskort gäller inte. Resenär från Koskullskulle med övergångsbiljett från lokaltrafiken betalar enkel avgift.

LKAB delägare

I förra numret av kommunbladet skrev vi om nyordningen på Strömhemmet. Ett kommanditbolag har övertagit ansvaret. Ett bolag med kommunen, landstinget, Boliden och LKAB som delägare. I vår förra artikel nämndes att LKAB lite överraskande hoppat av. Så var det också vid pressanläggningen, men lite senare bestämde sig LKAB för att trots allt gå in som delägare. Därmed drivs Strömhemmet sedan årsskiftet med den "uppbäckning" som man tänkt sig när bolagsidén började diskuteras.

Ansvarig utgivare: Steve Ralsberg
Redaktör: Åke Barck
Produktion: Mediafolket AB
Tryck: Malmfältens Grafiska AB
Nästa nummer utkommer vecka 22.

HEJ, KONSUMENT!

JUBILERAR

1988 är jubileernas år. Malmberget och malmbanan fyller 100. Här en något yngre jubilar — den kommunala konsumentverksamheten. Den startade 1978 och blir alltså tio år. Och börjar vara ordentligt varm i kläderna.

Till konsumentvägledningen vänder sig gällivareborna allt oftare. Vanligen vill de ha hjälp när det gäller fel på varor och tjänster. Många gånger vill de också ha råd på vägen när de tänker köpa något.

Konsumentvägledaren sitter förstås inte bara på sitt kontor utan rycker allt oftare ut för att informera i skolor och föreningar. Informationen kan gälla konsumenternas rättigheter och skyldigheter, lagar och bestämmelser och möjligheterna att gå vidare i ärendena.

En speciell målgrupp har de senaste åren varit kommunens 18-åringar, som fått veta vad som gäller när de blir myndiga.

En annan kanal för information till allmänheten är utställningar, som ordnas varje år. Särskilt under marknadsdagarna. Ännu bättre genomslag har kanske konsumentrutin i kommunbladet.

□ Marknadsbevakning

Konsumentverksamheten består också av marknadsbevakning. Den pågår kontinuerligt och kan gälla felaktig annonsering och hur butikerna tillämpar jämförprismärkning. Konsumentnämnden har varje år träffar med handelsföreträdare för att diskutera dessa saker och de frågor och krav som kommit in från kommuninvånarna.

En grupp som uppmärksammas speciellt är pensionärerna. De största pensionärsföreningarna har fått konsumentombud. Deras uppgift är att hjälpa övriga medlemmar, vidarebefordra problem och önskemål till konsumentvägledningen och att organisera debatter och studieverksamhet.

Konsumentvägledningen förhoppning är att få igång liknande verksamhet på arbetsplatserna.

□ Kommunens uppgifter

Enligt riksdagsbeslut ska målen för konsumentpolitiken vara att stödja hushållen och konsumenterna i deras strävan att effektivt utnyttja sina resurser och att stärka deras ställning.

Kommunens uppgifter på konsumentområdet kan sammanfattas så här: Kommunen ska ge konsumenterna köpråd, informera om lagar och bestämmelser, medla i reklamationsvister, ge hushållsekonomisk rådgivning, bevakna den lokala marknaden, informera i företag, arbeta med varuförsäljning, samarbeta med skolan och "påverka" lärarutbildningen, samverka med andra kommunal organ samt stödja och stimulera lokala organisationer.

Det är utifrån dessa förutsättningar som konsumentnämnden i Gällivare arbetar.

Konsumentvägledningen hittar du i konsumentkiosket och hit kan du komma på besök hela dagen kontorstid. Telefonnumret är 180 00. Du når konsumentvägledaren 10-12.

Så här lämnar du ditt returpapper

Rigab har utökat antalet uppsamlingsplatser för returpapper. Nu kan du lämna papper på 17 olika ställen i tätorterna. Till uppsamlingsplatserna får du naturligtvis transportera papperet själv. Det kan du göra fram till klockan 18 uppsamlingsdagarna.

Insamlingen görs en gång i månaden. I Gällivare är det den första helgfria torsdagen. Under det närmaste halvåret är det dagarna 7 april, 5 maj, 2 juni och 7 juli. Uppsamlingsplatser i Gällivare är: OK bensinstation, busshållplatsen Forsvallen, Shell bensinstation, Hedkiosken, Egnahemskiosken, Mariskolan, Hedmans partiäffär och vandrarhemmet.

I Malmberget/Koskullskulle lämnas papperet sista helgfria torsdagen i månaden, alltså 24 mars, 28 april, 26 maj och 30 juni. Uppsamlingsplatser är: Servusbutiken på Mellanområdet, Statoil bensinstation, Parkkiosken, Svenssons kiosk, OK bensinstation, Restaurang Berget, Allaktivitetshuset i Kos, LKAB Fast AB (f.d. brandstationen) och Kaptenskiosken.

Men returpapper kan också lämnas dagligen. Det är bara att köra det till Rigabs anläggning vid Skrot-Johan på industriområdet. Påpekas bör också att de som bor i hyreshus kan lämna sitt papper på anvisad plats i sophus.

Brandkåren den finns inte mer

Brandförsvaret har blivit räddningstjänsten. Ringer du brandkåren och telefonisten svarar "Gällivare räddningstjänst" så har du kommit alldeles rätt. Namnet är nytt men verksamheten densamma.

Den tidigare brandstyrelsen heter numera räddningsnämnden. Och brandstadgan har ändrats till det betydligare otympligare räddningstjänstförordningen. Ordet "räddning" finns med i hela den nya nomenklaturen. Brandchefen är således räddningschef och brandlagen heter nu räddningstjänstlag.

Anledningen till alla dessa namnbyten är misstanken att de gamla benämningarna kunde få folk att tro att man på brandstationen bara ingrep vid bränder. Man vill nu med de nya begreppen markera att räddningstjänsten har en betydlig bredare uppgift.

Men ordet "brand" har ändå inte helt försvunnit. På räddningstjänsten talar man fortfarande om brandpump, brandslang och brandredskap. Det betonas också att begrepp som "brandförvar" och "brandskydd" i abstrakt betydelse kommer att användas även i fortsättningen.

Friska GÄLLIVARE

—STÄMMER DET?

Märilt Engman är kommunens friskvårdare och den som hållit i arbetet med friskvårdsplanen. Hon är övertygad om att den ska ge resultat på sikt.

Hur är det egentligen med PR-begreppet Friska Gällivare? Håller det i verkligheten?

Ska man tro försäkringskassans statistik så gör den inte det. Statistiken visar nämligen att Gällivare är länets näst "sjukaste" kommun. Och vad värre är — situationen har bara försämrats de fem senaste åren.

— Med statistik kan man förstås bevisa det mesta, säger kommunens friskvårdare Märilt Engman. Allt har dessutom sina förklaringar. Mitt arbete är ju att göra gällivareborna friskare och jag måste ju tro på de målsättningar vi har för det arbetet. Men det är förstas en långsiktig plan. Den ger kanske inte fullt utslag förrän nästa generation gällivarebor vuxit upp.

Försäkringskassans statistik är ingen nöjsam läsning för Gällivares del. Den visar nämligen att utvecklingen de senaste åren gått åt fel håll. Alltså under den tid begreppet Friska Gällivare lanserats med pukor och trumpeter.

Statistiken redovisar antalet sjukdagar per år. I alla norrbottens kommuner har siffrorna ökat från 1982 till 1986. I Arvidsjaur är ökningen måttlig. Bara en enhet. Överkalix har under samma period ökat med hela 10,5 enheter och är därmed länets "sjukaste" kommun.

1982 låg Gällivare trea från slutet i statistiken. Nu har den placeringen försämrats. Sjukdagarna har stadigt blivit fler under femårsperioden. 18,4 sjukdagar har blivit 23,5. Därmed ligger kommunen näst sist.

— Det är förstas en tråkig utveckling, men den visar ju samtidigt att en sjukvårdare fyller ett behov i Gällivare, säger Märilt Engman. Jag tror också att vi är inne på rätt väg. Den friskvårdsplan som snart kommer att spikas har en mycket bred förankring i kommunen. Den visar de remissrundor som planen har varit ute på. Intresset har varit mycket stort bland ideella föreningar och enskilda personer.

□ Kvinnorna toppar

Den friskvårdsplan som arbetats fram tar bland mycket annat upp sjukfrånvaron. Det konstateras att den är högre än länsgenomsnittet och då speciellt bland kvinnorna. I Gällivare har kvinnorna en genomsnittlig frånvaro på 23,8 dagar mot 20,8 dagar för länet som helhet. Vissa yrkesgrupper har högre frånvaro än andra. I planen nämns kommunala lokalvårdare och sjukvårdsbiträden i öppen vård.

En sak som påverkar statistiken negativt är arbetsskadorna. De är faktiskt dubbelt så många i Gällivare som i resten av länet om man ser på saken i förhållande till folkmängden. De skador som do-

minerar är rygg- och ledbesvär. De står för en tredjedel av alla anmälningar.

□ Arbete på sikt

Det är den förebyggande verksamheten som skissas upp i friskvårdsplanen. Den spänner över ett mycket brett område. Bland mängder av förslag kan nämnas rökfria allmänna lokaler i hela kommunen, utbildning i förebyggande hälsovård för personal inom äldre- och barnomsorgen, videokassetter som ger information som rökning, droger och HIV-smitta och omfattande motionsaktiviteter. För att nu bara nämna några detaljer i programmet.

— Men alla ska ha klart för sig att det här är ett arbete på lång sikt, säger Märilt Engman. Det är i första hand ungdomen vi ska fostra. Den är mest påverkbar. Vi ska helt enkelt fostra dagens ungdomar så att de i sin tur kan lära sina barn bättre vanor. Därför kommer vårt arbete inte att ge fullt utslag förrän om 20 år eller så. Det är nästa generation gällivareborvi i första hand får sikta in oss på.

Märilt Engman har vid det här laget jobbat som friskvårdare i tre år. Hon är rätt ensam om det jobbet.

— Ännu så länge är det inte många kommuner som har en friskvårdare, säger hon. Men på fler och fler platser har man upptäckt att det är en tjänst som behövs. Det börjar alltså att anställas kommunala friskvårdare. Och kommuner som inte har tagit steget fullt ut utnyttjar konsulter.

Gällivares friskvårdsplan kommer att tas av kommunstyrelsen under våren. Det är en femårsplan som löper fram till 1992. Då ska en slutrapport presenteras.

— Men vi kommer också att ta fram en lägesrapport varje år, säger Märilt. Vi ska naturligtvis hoppas att dessa rapporter kommer att visa att vi är inne på rätt väg.

Det här är den klassiska bilden av fotografen Borg Mesch. Den visar en kraftkarl som trivdes när han fick axla sin 50-kilospackning och dra ut i vildmarken. Som fotograf utträttade han en gärning som är helt unik.

Fjällfotografen som hade nio liv

Liksom katten hade fjällfotografen Borg Mesch nio liv. Han var med om massor av äventyr och flera gånger hängde livhanken på en skör tråd. En gång rutschade han utför Kebnekajse med en jättelavin bakom sig. Vid ett annat tillfälle satt han fastfrusen mot en sten i 50 graders kyla. Och när han en gång skidade i Vistasdalen mitt i smällkalla vintern var samerna i trakten helt övertygade om att han blivit uppäten av en varg. De trodde att de såg en valnad när han till slut dök upp i Nikkaluokta.

— Man klarar sig alltid, var Borg Meschs enkla valspråk. Det gjorde han också även om han en gång var både svept och begråten. Det var under gymnasietiden i Sundsvall. Under lek i skolan fick han ett hårt slag i pannan och tuppade av. Han dödförklarades och placerades på en bår i kammaren. På fjärde dagen kvicknade han dock till, klev upp och gick in i köket där familjen satt samlad kring matbordet. Det är kanske inte att undra över att en av hans systrar svimmade.

Borg Mesch kom till Kiruna samtidigt som de första gruvarbetarna. Han var en skicklig fotograf och kom att göra en helt unik insats. Med sin kamera har han skildrat ett samhälles tillkomst och uppbyggnad.

Borg Mesch är väl i första hand känd som fjällens och fjälllivets fotograf. Han älskade sina fjäll — ja, i Sarek har han faktiskt en topp uppkallad efter sig — och skydde inga mödor för att få en eftertraktad "plåt". Någon konkurrens hade han heller inte. Ingen annan fotograf var beredd att axla en 50 kilo tung packning för att dra ut i en odemark som då fortfarande gjorde skäl för namnet. Enbart kamerautrustningen var tung som en modern fjällpackning. Mesch använde helst en 24x30-kamera — och till den behövdes både kassetter, stativ och ett — mörkrum. Med den bördan klängde han omkring i Lapplands högsta fjäll.

Borg Mesch är kanske den mest kände kirunabon. Det är mer än 30 år sedan han dog, men hans bilder publiceras fortfarande mycket flitigt. För drygt ett år sedan samlades de i en mycket vacker bilderbok. Bildarkivet tillhör numera Kiruna kommun, som fick det i donation av familjen Mesch.

Under tiden 18-22 april kommer en del av Mesch-produktionen att visas i Gällivare. Då ordnas nämligen en utställning i lasarettets aula. Den har tidigare visats på åtskilliga platser i landet och väcker alltid stor uppmärksamhet.

Hon instruerar de synskadade

Gällivare har drygt 100 synskadade. De har numera en egen heminstruktör. Hon heter Elsa Johansson och började sitt jobb i höstas.

— Jag hjälper de synskadade tillrätta på alla möjliga sätt, säger hon. De behöver träning i hushållsarbetet, hjälp med att hitta i skåp och på gator och vägar och information om kommunen och de bidragsmöjligheter som finns.

Enligt den förteckning Elsa Johansson har finns det just nu 103 synskadade i kommunen.

— Jag har varit i kontakt med alla och har kommit igång med min uppsökande verksamhet, säger hon. Alla vill dock inte ha hjälp. Vad det beror på vet jag inte.

Elsa Johansson kan man nå varje dag via kommunens växel eller på direktnumret 186 28. Hon har telefontid mellan 8.30 och 9.30.

Ja till flyktingar

Nu är det klart. Också Gällivare kommun kommer att ta emot flyktingar. De första kommer på försommaren.

— Enligt det avtal vi gjort med invandrarverket ska vi ta emot 10-15 flyktingar per kvartal under en treårsperiod, säger Ulf Sundberg. Det är normalt antal för en kommun av vår storlek.

Det blir i huvudsak iranska flyktingar som kommer till Gällivare. Och det rör sig om minst 100 under treårsperioden.

Gällivare är en av de sista kommunerna i landet som bestämt sig för att ta emot flyktingar. Den tidigare restriktiva hållningen har kommunledningen motiverat med den prekära bostadssituationen.

Man har helt enkelt pekat på den långa bostadskön.

Kön finns kvar — men också tomma lägenheter. På Forsheden är exempelvis 40-talet lägenheter outhyrda. Anledningen till att dessa lägenheter inte är så attraktiva är de höga hyrorna. På Forsheden kostar en fyrrummare 3.900 kronor.

Det är en hyra som Statens Invandrarverk tydligen har råd att betala. Meningen är nämligen att flyktingarna i första hand ska inkvarteras på Forsheden. Och på Elevehemsområdet i Malmberget.

— Vi åtar oss att ordna bostäder och att se till att flyktingarna får utbildning, säger Sundberg. Men värt ja till invandrarverket innebär inte några ekonomiska förpliktelser. Vi garanterar heller inte flyktingarna några jobb. De får konkurrera med övriga kommuninvånare om de arbeten som finns. Och på lika villkor.

Flyktingströmmen till Sverige har som bekant ökat. Förra året kom 14.000 s.k. spontanflyktingar mot beräknade 5.000. Dessa flyktingar brukar kallas asylsökande. De flesta kommer från Mellanöstern — Iran, Irak och Libanon. Men Sverige får också ta emot många flyktingar från Polen, Turkiet, Chile och flera afrikanska stater. Förutom spontanflyktingarna tog Sverige förra året också emot 1.300 kvotflyktingar. De kommer genom FN:s förmedling och har uppehållstillstånd klart före inresan.

Av världens 10-15 miljoner flyktingar finns bara en miljon i Europa. Därav närmare 40.000 i Sverige. De är placerade över hela landet. Två flyktingar per 1.000 invånare är invandrarverkets måttstock till kommunerna.

Alla blev belönade

Kommunens jämställdhetskommitté utlyste i fjol en teckningstävling för eleverna i samtliga mellanstadieskolor. Nio priser utlovades, tre för varje årskurs. Intresset blev kanske inte riktigt så stort som kommittén hade hoppats på. Det kom nämligen bara in nio teckningar. Alla blev därför belönade.

Något tredjepris har inte kunnat delas ut i årskurs 6 av det enkla skälet att bara två teckningar kommit in. Istället blev det dubbla tredjepriser i klassen för årskurs 5.

Så här ser resultatlistan ut:

Årskurs 4

1:a pris 800 kronor klass 4 a Sjöparksskolan, 2:a pris 500 kronor klass 4 e Mariaskolan, 3:e pris 300 kronor klass 4 Hakkas skola.

Årskurs 5

1:a pris 800 kronor klass 5 e Mariaskolan, 2:a pris 500 kronor klass 5 Koskullskulle skola, 3:e pris 300 kronor klass 5 a Tallbackaskolan och klass 5 a Sjöparksskolan.

Årskurs 6

1: pris 800 kronor klass 6 e Mariaskolan, 2:a pris 500 kronor klass 6 b Bäckskolan.

Står i kö för ståndplats

Inger Junkka, marknadsgeneral för andra året, behöver inte precis annonsera för att få försäljare till "sin marknad".

— Jag har snarare det motsatta problemet, säger hon. Vi har inga möjligheter att ta emot alla som vill komma hit. De 500 ståndplatser som finns räcker helt enkelt inte till. Den här gången har 160 försäljare stått på väntelista. Och eftersom ytterst få som hållit sig framme i tid och fått en plats brukar hoppa av, är det inte många från väntelistan som kommer med. Tyvärr.

Gällivare Marknad har blivit en av landets största. Det är som det ska vara. Det var den nämligen på den gamla goda tiden också.

Marknaden visar den gamla tiden

Årets marknad har liksom sina två närmaste föregångare ett tema. Och temat var den här gången givet — "Den gamla tiden". Marknaden har helt enkelt kopplat på Malmbanans och MalMBERGETS 100-årsjubileer.

Inger Junkka vill förstås att den gamla tiden ska genomsyra hela marknaden. Att så många "knallar" som möjligt skrudar sig i kläder från sekelskiftet. Själv tänker hon göra det.

— Det är på centralskolan den gamla tiden kommer att märkas mest, säger hon. På skolgården ska det finnas stånd som visar hur en marknad tog sig ut för 100 år sedan. Där ska saker säljas styckvis och förpackas i papperspåsar och strutar. Och inne på museet kommer det att finnas en autentisk marknadsavdelning av gammalt snitt. Posten kopplar också på vår satsning på den gamla tiden genom att visa hur ett postkontor såg ut vid förra århundradets slut. Här ska man också kunna lämna in kort och brev som stämplas med den nya marknadsstämpeln.

□ Långväga "knalle"

Nytt för i år är också att marknaden inleds som marknaderna gjorde för några hundra år sedan. Med en marknads gudstjänst. Fordomdags fick kommersen helt enkelt inte börja förrän prästerna och fogderna gav klarsignal. De hade förtur. Det är en tradition som nu återuppstår. Marknads gudstjänsten är nämligen inlagd på torsdag kväll.

Gällivare Marknad är som sagt stor. "Knallarna" kommer mangrant och därför har också deras intresseorganisation TOMER sammanträdde i Gällivare under marknadsdagarna.

— Intresset för vår marknad blir större och större, säger Inger Junkka. I år har danska försäljare hört av sig för första gången. En av dem har också fått ståndplats. Han säljer kläder. Långväga ifrån kommer också den gotlänningen som dukar upp karameller i sitt stånd.

□ Inventarier

Många av försäljarna på Gällivare Marknad har varit med länge. Några är mer eller mindre inventarier. Danielssons Vilthandel i

Jokkmokk kommer exempelvis för 36:e gången. Nästan lika länge har Adrian Nilsson från Luleå kursat broskrapor och andra egna uppfinningar. Det är alltså två försäljare som varit med praktiskt taget alla år. Årets marknad är ju den 39:e sedan nystarten 1950.

I fjol hade marknadspubliken möjlighet att kora bäste försäljare. Och naturligtvis vann Vild-Hasse Bengtsson, den munvige korvhandlaren från Malung.

— Han har chansen den här gången också, men nu gäller omröstningen mest attraktiva stånd, säger Inger Junkka. Vi måste ju variera tävlingen en smula.

Knallarna stannade. De 500 ihop räcker. Marknaderna är samlade i Gällivare.

Välkommen till Gällivare

Gällivare marknad har gamla anor. Officiell marknadsplats blev Gällivare redan 1751. Då var marknaden inte bara till för köpenskap. Till marknadsplatsen kom också präst, domare, fogde och tingsfolk. Och det var kronan och prästerskapet som hade förtur under den marknaden som pågick en vecka eller mer.

Sedan Gustav Vasas tid fanns en förordning som stadgade hur en marknad skulle gå till. Veckan började och slutade med en gudstjänst. När prästen första dagen gjort sitt kunde tingsrätten ta vid. Tingsförhandlingarna följde av uppbörd till prästerskapet och kronan. Skatteindrivning om man så vill.

Det började 1751

Först när dessa procedurer var avklarade fick köpenskapen ta vid. Men det var en bestämmelse som birkarlarna försökte kringgå genom slå sig ner utanför marknadsområdet och göra affärer med samerna och de fåtali-

ga nybyggarna nattetid. Men den ordningen stävades med en ny bestämmelse. Alla som ville göra affärer måste göra det från speciella bodar och stånd på själva marknadsplatsen.

När Karl IX bestämde att kyrkplatserna också skulle vara fasta marknadsplatser bröt han birkarlarnas gamla handelsmonopol i lappmarkerna. De hade tidigare uppträtt — eller om man så vill härjat — som skatteindrivare och handelsmän ända sedan 1300-talet. Birkarlarna var bönder från kustområdet och Tornedalen och hade i flera hundra år privilegium på handeln med samerna.

Med den nya marknadsförordningen var det slut på det privilegiet och fritt fram även för andra handelsmän.

□ Stor betydelse

I Gällivare låg marknadsplatsen ursprungligen mellan prästgården och kyrkan och alltså på det nuvarande bangårdsområdet. Där fanns ett 15-tal fasta bodar. Under marknadsdagarna slogs dessutom, som nu, massor av tillfälliga salustånd upp.

Marknadsplatsen flyttades när järnvägen var klar för 100 år sedan. Med den växte dessutom Gällivare marknad rejält i format och betydelse. Tack vare järnvägen kunde köpmännen enkelt och smärtfritt forsla sina varor till Gällivare. Vintermarknaden i Gällivare blev därför tillsammans med den i Lycksele den största i lappmarkerna.

På naturhushållningens tid hade förstås en marknad stor betydelse. Samerna kom med renkött, vilt, skinn och fisk och kunde

byta till sig de eftertraktade varorna om bönder och köpmän bullade upp på marknaden — mjöl, salt, socker, kaffe, tobak, kläder, redskap, husgeråd och mycket annat.

□ Stora affärer

Marknad hölls två gånger om året, men det var vintermarknaden som hade störst betydelse. På vintern var det lättast för både samer och bofasta att färdas. Därför gjordes stora affärer på vintermarknaden. Det som transporterades hem i slädar och ackjor skulle många gånger räcka till nästa marknad.

En marknad fordomdags hade också en stor social funktion. Under marknadsveckan kunde man umgås med släkt och vänner, som man annars inte träffade särskilt ofta. Marknaden var också en kyrklig höjdpunkt med vigslar, dop, begravning och konfirmation. Så var det inte bara i Gällivare utan också på övriga kyrkplatser i lappmarkerna.

Efter det senaste sekelskiftet började dock marknaderna förlora i betydelse. Det berodde i första hand på de förbättrade kommunikationerna och på att det i gruvorterna växte upp affärer där man kunde köpa det mesta. I Gällivare upphörde lappmarknaden i sin gamla form 1913. En bidragande orsak var de ransoneringar som infördes under första världskriget.

□ Succéstart

Men Gällivare marknad skulle återuppstå. Och det på initiativ av inte obekanta Bror Sjödin. Han vände sig till turistnämnden

NY STÄMPEL

Gällivare Marknad har ända sedan starten 1950 haft en speciell minnesstämpel. I år har den stämpeln ny utformning, betydligt klatschigare än den tidigare. Vill du göra frimärkssamlarna i bekantskapskretsen glada ska du skicka ett vykort eller brev som förses med minnesstämpeln. Korten och breven kan du lämna in på det speciella marknadspostkontoret vid Centralskolan.

Friska FRITID
GÄLLIVARE TURISM

VI ÄR TILL FÖR DIG
SOM BOR ELLER
BESÖKER VÅR
VACKRA KOMMUN

INFORMATION • BILJETTER
BOKNINGAR • FISKEKORT

Gällivare
TURISTBYRÅ

Storgatan 16
Nu nytt
telefonnummer 166 60

Tre späckade MARKNADSDAGAR

Fredag

9	Gudstjänst	Nya kyrkan
7-21	Hembygdscafé	Centralskolan
7-19	Marknadskansli	Centralskolan
10-16	Nya kyrkan öppen	
10-17	Marknadsstämpel	Centralskolan
10-18	Torghandel	
10-18	Lutherhjälpens kaffeservering	Församlingsg.
10-18	Bokbord	Församlingsg.
10-18	Utställning och försäljning av samisk slöjd och konst	Församlingsg.
10-18	Turistbyrån öppen	
10-18	Utställningar — foto, amatörhantverk, Marknaden förr	Hembygds-muséet
10-18	Utställning, Kåkstan	Centralskolan
11, 13,		
15 o 17	Musikgudstjänst	Nya kyrkan
	Utställning, Tuoddargruppen	Folkets Hus
18	Aftonbön	Ettöreskyrkan

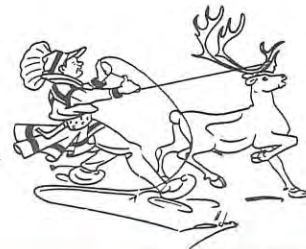
Lördag

9	Morgonbön	Nya kyrkan
7-18	Hembygdscafé	Centralskolan
7-18	Marknadskansli	Centralskolan
9-18	Torghandel	
9-18	Den gamla tiden	Centralskolan
9-18.40	Marknadscupen	Tallbacka IP
10-16	Nya kyrkan öppen för besök	
10-17	Marknadsstämpel	Centralskolan
	Öppet hus, arbetsförmedlingen	
	Öppet hus, telebutiken	
10-18	Lutherhjälpens kaffeservering	Församlingsg.
10-18	Bokbord	
10-18	Utställning och försäljning av samisk slöjd och konst	Församlingsg.
10-18	Turistbyrån öppen	
10-18	Utställning, Kåkstan	Centralskolan

10-18	Utställningar — foto, amatörhantverk, Marknaden förr	Hembygds-muséet
	Utställning, Tuoddargruppen	Folkets Hus
11	Dundretbragden	
11, 13,		
15 o 17	Musikgudstjänst	Nya kyrkan
18	Samisk gudstjänst	Ettöreskyrkan
20	Musikgudstjänst	Nya kyrkan

Söndag

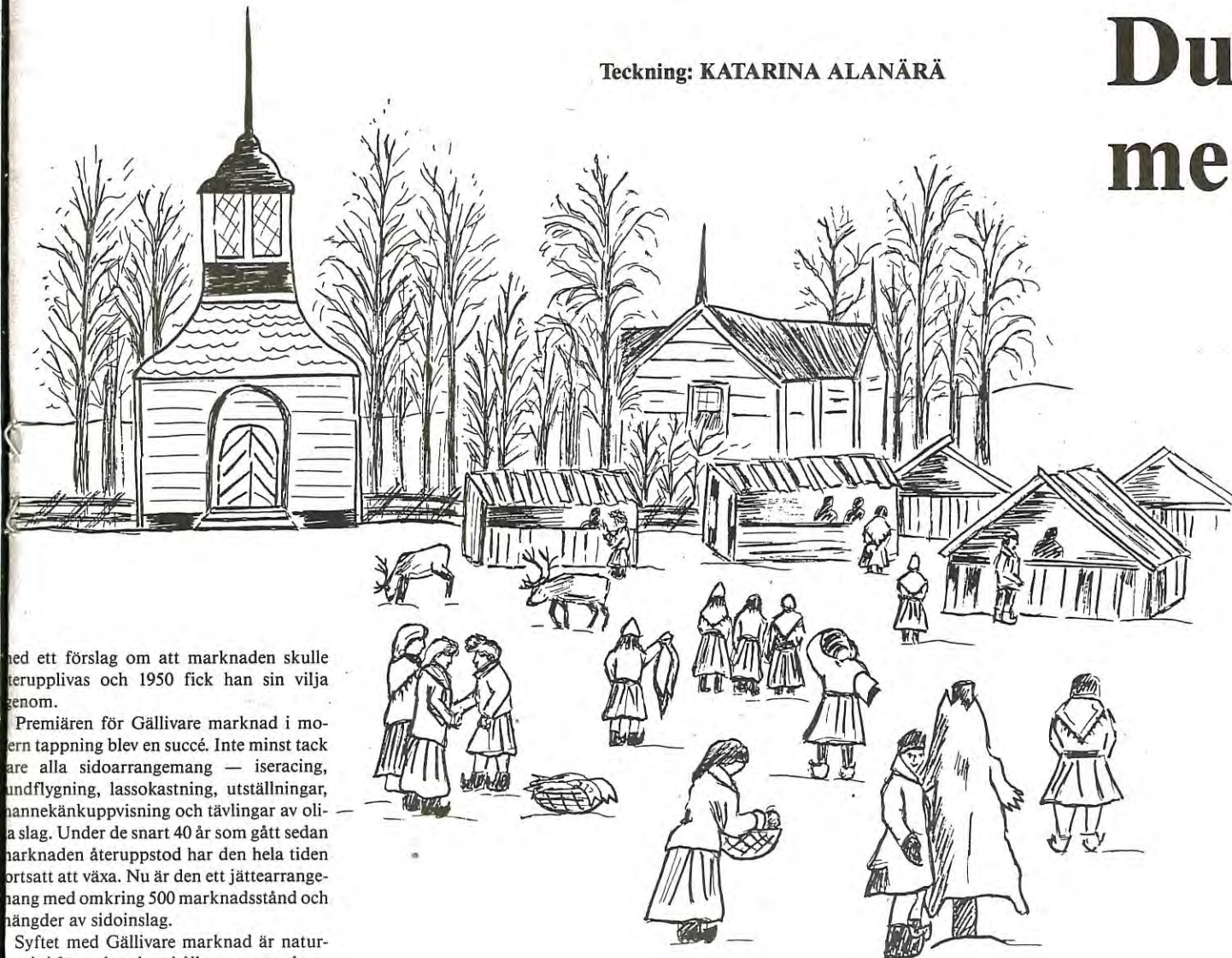
10	Högmässa	Nya kyrkan
7-18	Hembygdscafé	Centralskolan
8-18	Marknadskansli	Centralskolan
9-14.30	Marknadscupen	Tallbacka IP
9-18	Torghandel	
9-18	Den gamla goda tiden	Centralskolan
10-16	Utställning och försäljning av samisk slöjd och konst	Församlings-hemmet
10-17	Marknadsstämpel	Centralskolan
10-18	Utställningar — foto, amatörhantverk, Marknaden förr	Hembygds-muséet
10-18	Lutherhjälpens kaffeservering	Församlingsg.
10-18	Bokbord	Församlingsg.
10-18	Turistbyrån öppen	
10-18	Utställning, Kåkstan	Centralskolan
10-18	Utställningar — foto, amatörhantverk, Marknaden förr	Hembygds-muséet

är bokstavligt talat i kö för att få komma till Gällivare Mark-
ståndplatser som marknadsgeneral Inger Junkka kan tränga
helt enkelt inte till. Alla vet ju vid det här laget att Gällivare
är storpublik. Därför gör man goda affärer. Och eftersom al-
le passar marknadsknallarna på att ha sin branschträff just i

Gällivare Vintermarknad

Teckning: KATARINA ALANÄRÄ

med ett förslag om att marknaden skulle
terupplivas och 1950 fick han sin vilja
genom.

Premiären för Gällivare marknad i mo-
dern tappning blev en succé. Inte minst tack
are alla sidoarrangemang — iseracing,
undflygning, lassokastning, utställningar,
hannekänkuppvisning och tävlingar av oli-
ka slag. Under de snart 40 år som gått sedan
marknaden återuppstod har den hela tiden
ortsatt att växa. Nu är den ett jättearrange-
mang med omkring 500 marknadsstånd och
hänger av sidoinslag.

Syftet med Gällivare marknad är natur-
gtvis i första hand att hålla en gammal tra-
dition vid liv. Och liksom på 1700-talet har
den förstås stor betydelse som träffpunkt för
olk från när och fjärran. Det visar de impo-
erande publikskarorna. Det kan faktiskt
ara svårt att förflytta sig längs Storgatan
nder marknadsgångarna. Då lever Gällivare
erkligen upp.

Gällivare marknad var fordomdags en av de allra största vintermarkna-
derna. Då kom människorna till marknadsplatsen både för att följa
tingsförhandlingar, lyssna till Guds ord och göra inköp för större delen
av året. Marknaderna hade helt enkelt en enorm betydelse för ödemar-
kens folk.

Dundret-bragd med OS-åkare?

Gällivare marknad har mångåriga anor. Sak samma med
skidtävlingen Dundret-bragden. Den avverkades första
gången 1921. Men 1946 var det stopp. Då hade slalom-
sporten fått fart i landet. En kombinationstävling som
Dundret-bragden ansågs helt enkelt som omodern.

I fjol dammades den förr så populära tävlingen av och
blev ett nytt inslag i marknadsbilden. På fritidskontoret
lovade man då att Dundret-bragden åter skulle bli en tra-
dition.

— Det kom visserligen bara 45 startande förra året, men
nu verkar intresset vara betydligt större, säger Mär-
it Engman. Kanske kommer hela Hakkas-gänget till start i år.

En hakkasåkare vann också i fjol. Lasse Öberg vann
den 7 kilometer långa banan på fantastiska 11.31. men
mest uppmärksammade deltagaren var nog ändå Erik Ny-
lander, som klarade sträckan på 29.27. Den spänstige
80-åringen kommer igen även i år. Och är nu ännu bättre
tränad.

Loppet startar vid linbanetoppen. Banan går sedan via
Soldalen och Himlatorget ner till den gångstig som leder
under Porjusvägen. Efter det handlar det om längdåkning
fram till målplatsen vid Centralskolan. Eftersom det är
platt sista biten valde de flesta längdskidor i fjol. Bara en
ställd upp på slalomlaggar.

Tävlingen är indelad i sex klasser. Det blir senior- och
junior-tävlingar för både damer och herrar och dessutom
en motionsklass för vardera könet. Anmälningstiden går
ut den 15 mars. Fritidskontoret tar emot anmälningarna.

Mär-
it Engman tror som sagt på stor uppslutning i år.
Och att Dundret-bragden dessutom kan bli en riktig elit-
betonad tävling.

— Det är inga andra stora tävlingar samma helg och
därför är det inte otänkbart att OS-åkarna Larry Porom-
ma och Krister Majbäck kommer till start, säger hon. I
fjol hade de världscuptävlingar att tänka på. Nu kan vi
kanske locka dem med en lite annorlunda tävling.

Sju kilometer lång är som sagt banan. Fallhöjden är 385
meter. Men sista biten handlar det som sagt om ren läng-
dåkning.

GPF ger oss kalla fakta...

I den kommunala verksamheten måste förstas resurser och förutsättningar samordnas. Därför finns något som kallas GPF. Förkortningen står för gemensamma planeringsförutsättningar. GPF ligger till grund för det långsiktiga arbetet. För att den ska vara så aktuell som möjligt görs varje år revideringar och översyner.

Vi har ögnat en smula i nu gällande GPF som är en skrift på 30-talet sidor. Den behandlar saker som sysselsättning, befolkningsutveckling och bostadssituationen. Eftersom det är "ämnen" som bör intressera alla kommuninvånare har vi här gjort en sammanfattning. Det är kanske inte en helt igenom angenäm läsning, men verkligheten ska ju beskrivas som den är.

Kö utan slut?

Gällivares befolkning minskar stadigt, men avflyttningen har märkligt nog ingen effekt på bostadskön. Den fortsätter att vara besvärande lång. I kön står just nu omkring 1.900 personer därav 860 som uppger att de saknar bostad. Majoriteten av de bostadslösa är ensamstående ungdomar i åldrarna 18-25 år. De flesta bor nu hos sina föräldrar.

Under 80-talet har de hittills byggts ganska exakt 1.000 lägenheter i Gällivare. Toppåret var 1986 när det producerades 244 lägenheter och 30 småhus. I fjol kom däremot bara en tredjedel av den beräknade produktionen igång. Det innebar totalt 46 bostäder.

Och vad kommer då att hända den närmaste framtiden? Ja, enligt den plan som gjorts för femårsperioden fram till 1992 ska 630 nya bostäder produceras. Därav 397 lägenheter och 233 småhus.

Huvuddelen av bostäderna blir vad som brukar kallas förtätningar. Bostäderna uppförs i redan befintligt bebyggelse. På det sättet vill

kommunen öka andelen barnfamiljer i områdena för att på så sätt förstärka skolornas elevunderlag. Dessutom får de äldre och handikappade möjlighet att bo centralt.

Nya bostadsområdena uppförs i Koskullskulle, på nomadskoleområdet och vid Fjällnäs. Men också dessa områden ligger i anslutning till befintlig bebyggelse. Kostnaderna för anslutningsgator och ledningar blir därför inte så stora.

Satsningen på Vuoskonjärviområdet har flyttats fram till perioden 1990-92. Då kommer 90 småhus att byggas i området.

Planernas förhoppning är att man med den föreslagna nyproduktionen ska ha kunnat "bygga bort" den del av bostadskön som består av folk som uppger sig sakna bostad. Just nu rör det sig som sagt om 860 personer. En siffra som ska jämföras med den planerade produktionen av 630 bostäder. Ett 50-tal bostäder kommer dessutom att försvinna fram till 1992. De ska helt enkelt rivas.

12.500 har jobb

I runda tal 12.500 personer har ett jobb att gå till i Gällivare. Och ska man tro statistiken så har den siffran ökat rätt ordentligt sedan 1980. Noga räknat med 1.100 jobb fram till 1985.

Den statistiken kan naturligtvis tyckas märklig med tanke på nedskärningarna inom i första hand gruvindustrin. Men ska man tro uppgifterna i Folk- och Bostadsräkningarna 1980 och 1985 så har verkligen antalet jobb blivit fler i kommunen. Frågan är dock om siffrorna är helt jämförbara. Begreppet "förvärsarbetande" hade lite olika innebörd vid de två mätningstillfällena.

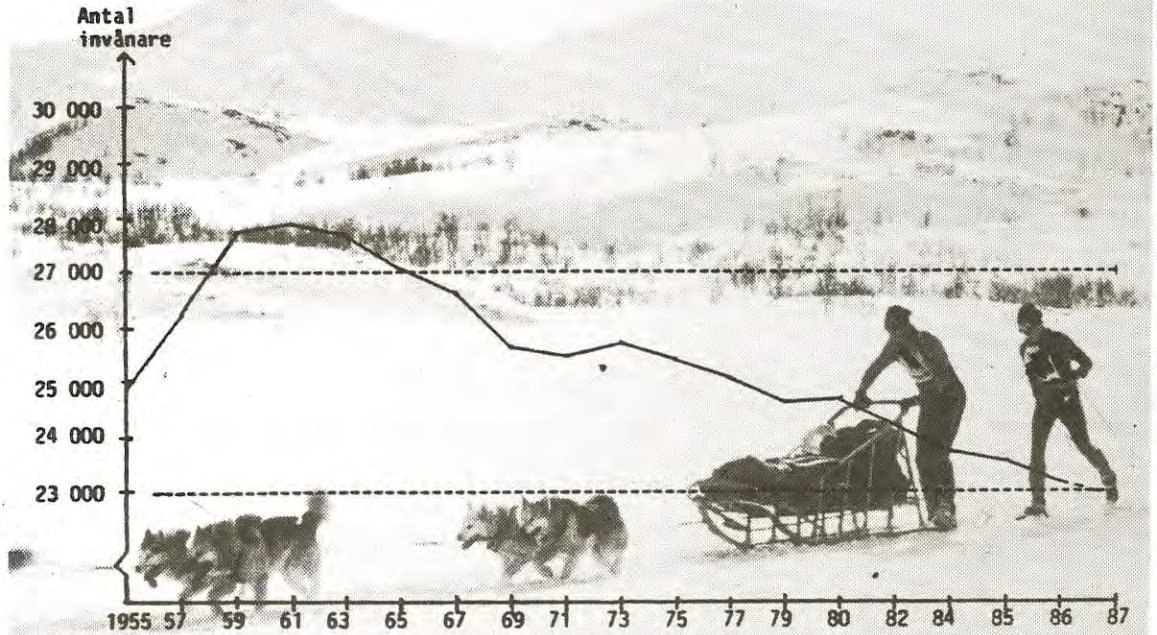
Men låt oss ta fasta på statistiken som visar att antalet förvärsarbetande

de ökat från 11.337 till 12.494. Den bransch som ökat mest är offentlig förvaltning, som under femårsperioden ökat antalet anställda från 4.104 till 5.307. Det betyder att den offentliga sektorn svarar för 42,5 procent av arbetstillfällena i kommunen.

Gruvindustrin är vid det här laget rejält distanserad. I gruvorna hittar man numera bara 17,5 procent av de förvärsarbetande.

Minskade gjorde under mätperioden också tillverkningsindustrin, byggnadsverksamheten och samfärdseln.

Frågan är nu — vad kommer att hända under femårsperioden 1985-1990? Enligt kommunens planering är en minussiffra nästan ofrånkomlig. En försiktig uppskattning visar att omkring 400 jobb kommer att försvinna.

Folkmängden i Gällivare har rasat betänkligt de senaste åren. 5.000 människor har "försvunnit" sedan 1961. Och fler kommer det att bli de närmaste åren.

Framtiden krymper

1961 hade Gällivare nästan 28.000 invånare. Nu är kommunen nere i 23.000 — och knappt det. Det är dessutom en siffra som kommer att minska ytterligare. 1990 är invånarantalet beräknat till 22.500. Och den siffran förutsätter att inte mer än 400 jobb försvinner innan dess.

Det är på ungdomssidan raset är störst. Kommunen har de senaste sex åren förlorat drygt 800 barn i åldrarna 0-15 år. Samtidigt ökar antalet pensionärer. Var åttonde kommuninvånare är över 65 år.

— Kommunens framtid krymper, konstaterar planerarna.

När det gäller åldersfördelningen ligger dock Gällivare inte särskilt illa till. Ännu så länge. Jämför man med landet i övrigt har kommunen större befolkningsandelar i åldrarna 20-35 och 45-50 år och lägre i åldrarna över 60.

Men den bilden kan snabbt förändras. De prognoser som gjorts visar att antalet pensionärer kommer att öka kraftigt samtidigt som antalet barn i förskoleåldern och de lägsta skolåldrarna minskar. En sådan utveckling kommer att få konsekvenser för den kommunala servicen i framtiden. Äldreomsorgen måste prioriteras i ännu högre grad än nu.

Under 80-talet har drygt 800 personer flyttat från Gällivare varje år. Antalet inflyttade har hela tiden varit lägre. Flyttar gör i första hand ungdomar i åldrarna 20-30 år, alltså barnfamiljerna. Det har resulterat i ett mycket blygsamt födelseöverskott. Ja, 1983 noterade Gällivare till och med ett underskott med 17 barn.

Det är förstas sysselsättningsläget som styr befolkningssiffrorna och åldersammansättningen. Ska avflyttningen hejdas gäller det att ordna nya jobb

så att de människor som bor i kommunen har möjlighet att stanna.

Att göra långsiktiga prognoser när det gäller befolkningsutvecklingen är förstås svårt. Men det mesta talar för en fortsatt minskning. Den har beräknats till omkring 500 personer de närmaste tre åren.

MÅSTE SPARA

Skatteintäkterna är en kommuns viktigaste inkomstkälla. När befolkningen minskar blir förstas skatteintäkterna lägre. Kommunen får mindre pengar att röra sig med. Bättre blir det inte av att de statliga bidragen till investeringar nästan upphört. Det ställs därför i högre krav än tidigare på kommunens egen investeringsförmåga. Och att klara nya verksamheter med krympande resursramar är förstås inte lätt. Därför måste hela tiden sparmål sättas upp. 1989 är det målet hela tio procent.

...med mindre roliga siffror

Då var Gällivare bara en liten by

Gällivare har en besvärande bostadsbrist. Men den var värre för 100 år sedan — om det nu kan vara till någon tröst. I jubilerande Malmberget fick de första gruvarbetarna skaffa sig tak över huvudet bäst det gitte. Det engelska bolaget som byggde järnvägen och startade gruvdriften byggde visserligen åtta baracker 1888 — de som kallades engelska barackerna — men det räckte förstas inte långt.

Både engelsmännen och det svenskägda bolaget Gällivare Malmfält, som tog över efter några år, struntade blankt i arbetarnas bostadsbekymmer. Och myndigheterna hade länge och väl inget intresse av att upplåta mark. Resultatet blev en illegal kåkstad som bestod av hundratalet mer eller mindre primitiva bostäder. Den som nu är på väg att återuppstå.

Gällivare var en relativt obetydlig plats när gruvbrytningen kom igång för 100 år sedan. I jätta kyrkbyn bodde bara 276 personer och i hela socknen fanns 3.527 invånare.

När det blev ordentlig snurr i Malmbergets gruvor ökade befolkningen explosionsartat. År 1900 hade Gällivares befolkning stigit till 11.745 personer. Det nya gruvsamhället lockade till sig stora skaror människor från hela landet. För

många blev Malmfälten ett alternativ till utvandring.

Men det tog förstas lite tid innan gruvverksamheten fick ordentlig vind i seglen. Det engelska bolaget som byggde järnvägen var också gruvägare. Men bara i tre år efter det att första malmståget rullat mot Luleå. En svensk intressegrupp inledde en process mot bolaget. Den ledde till att engelsmännen hamnade i en så besvärlig ekonomisk situation

Gällivare socken hade bara 3.500 invånare när Malmberget började byggas upp för 100 år sedan. Där bodde man i början mycket primitivt. Bostadsbristen var stor. Betydligt större än idag.

att gruvorna fick överlåtas till svenskägda Aktiebolaget Gällivare Malmfält, förkortat AGM.

Premiäråret 1888 anställdes 199 personer i gruvorna. Året därpå rekryterades ytterligare ett 50-tal, men sedan kom

processen och med den bedarrade aktiviteten. När AGM tog över 1991 fanns bara 60 gruvarbetare i Malmberget. Sedan blev det bättre fart. 1896 hade AGM omkring 1.500 personer på avlöningslistan. Alltså ungefär lika många som den

samlade gruvnäringen i kommunen kommer att sysselsätta när LKAB har klarat av sina beslutade rationaliseringar om några år.

"Proppen" viktig för Gällivare

Gällivare har hamnat i ett bekymmersamt läge inte minst på grund av LKAB:s neddragningar. Därför borde kommunen få en rejäl utdelning i norrbottnspaketet, menar Roland Carlsson.

I slutet av mars är det meningen att regeringen ska lägga fram sin med spänning emotsedda norrbottnspropotion. Den har blivit åtskilliga veckor försenad. En av anledningarna är att regeringen har stött på hårt motstånd i sina försök att få både statliga verk och privata företag att lokalisera nya verksamheter till Norrbotten.

Borde ha förtur

Både televerket och postverket vägrar hårdnackat att utlokalisera verksamheter från Stockholm till Norrbotten. Det är säkert främsta anledningen till att "proppen" försenats. I sin långa önskelista har länsstyrelsen tagit med önskemålet att televerket placerar en fjärde datacentral i Norrbotten. Den vill förstås Gällivare kommun gärna ta hand om.

— Vi hoppas naturligtvis på särskild uppmärksamhet i den proposition som kommer, säger näringslivssekreterare Roland Carlsson. Gällivare kommun befinner sig ju i en mycket bekymmersam situation. Vi behöver helt enkelt alla hjälp vi kan få. Därför borde Gällivare ha förtur när statliga verk utlokaliseras eller bygger upp nya verksamheter.

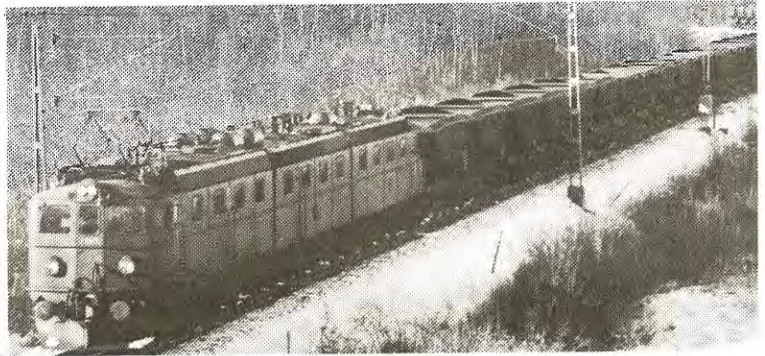
I den norrbottniska önskelista som regeringen nu ska ta ställning till har förstås Gällivare bidragit med en hel del projekt. Här är några:

- Landningsbanan på Gällivare flygplats behöver breddas för att kunna ta emot ännu större flygplan. Den plan typ man i första hand siktar in sig på är Fokker F 28.

- Pengar behövs till utbyggnaden av Gällivare industricentra. Området ska fördubblas. De 6.000 kvadratmeter som kom till i första etappen är nu helt fyllda. Den utbyggnad som projekteras och som omfattar producerande lokaler med en sammanlagd yta på 7.000 kvadratmeter behövs med det snaraste.

— Jag tror inte att vi kommer att få några problem med att fylla också denna andra etapp, säger Roland Carlsson. I varje fall inte om vi får det statliga stöd vi hoppas för att hamna på en vettig hyresnivå. Det vore ju ett elände om vi stoppade utvecklingen genom att tvingas ta ut för höga hyror. Vi ser helst att vi hamnar på mellan 300 och 400 kronor kvadratmetern. Sedan vill vi förstås också ha statlig hjälp med en fortsatt satsning på Expandum. Vi tror själva mycket på idén med ett sjukvårdstekniskt centrum här i Gällivare. De erfarenheter vi nu har lovar mycket för framtiden.

- Gällivare kommun hoppas också på statligt stöd till Boliden, så att verksamheten kan utökas i Aitik. Och då i första hand på ett helt nytt område — produktion av svavelkis. Det är en pro-

En upprustning av Malmbanans södra omlopp är en av de åtgärder som Gällivare kommun har med på sin önskelista.

dukt som Boldien Kemi behöver för att framställa svavelsyra. Nu måste det företaget köpa sin svavelkis från andra håll.

- Förhoppningar finns också för LKAB:s del. Roland Carlsson:

— LKAB måste få möjlighet att fortsätta sina satsningar på forskning och utveckling. Det är ju viktigt att företaget kan behålla sitt kvalitetsförsprång i framtiden. LKAB behöver också investera i sitt pelletsverk i Malmberget så att kapaciteten blir en miljon ton större. Sedan finns alltid det ständiga problemet med fraktkostnaderna, som ju är en konkurrenshämmande faktor för LKAB. Och diskuterar man fraktkonceptet bör också en upprustning av Malmbanans nu 100-årsjubilerande södra omlopp tas med.

- Pengar önskas också till nya utbildningsansatser. På nya tekniska linjer vid gymnasieskolan exempelvis. Och en

fortsatt utbyggnad av högskoleutbildningen i Malmfälten.

- Ett klart uttalat önskemål är att Gällivare kommer med i bilden när nya utlokaliseringar av statliga verk blir aktuella. Det har sagts att televerket kan få behov av en fjärde datacentral och den vill Gällivare kommun kräva om. Men det är tydligen inget högaktuellt projekt. På televerket anser man sig klara sig bra med de tre datacentraler som redan finns.

- Satsningen på turismen har förstås också satt sina spår i önskelistan. Gällivare vill ha pengar till en andra etapp av kåkstads-rekonstruktionen i Malmberget. Och hjälp med att förverkliga Dundret-parken.

— Men när det gäller Dundret-parken kan vi inte räkna med några pengar i den här omgången, menar Roland Carlsson. Det projektet måste först slutbehandlas av länsstyrelsen.

MINIATYRKONST

För drygt ett år sedan bestämde sig Carina Backman för att bli sin egen. Hon tog tjänstledigt från jobbet som "dagisfröken" och startade företaget Nyckelpigan. Har du sett ett litet målat stensmycke som kommer det från hennes verkstad på Bergmansgatan i Gällivare.

Vad Carina, som för några år sedan var en av länets bästa skidtjejer, ägnar sig åt är helt enkelt miniatyrkonst. För även om hon massproducerar sina smycken så lägger hon ner enorm möda på varje liten bild. Ingen blir den andra riktigt lik.

Hennes arbete är ett verkligt petgöra. De naturslipade stenarna är många gånger bara centimeterstora. På den lilla ytan målar hon detaljrika fiskar, ripor, nyckelpigor och — orienterare.

Orienterare kommer hon att få måla i parti och minut de närmaste månaderna. Minst 600 stycken. Saken är nämligen den att Carina åtagit sig att göra minnesgåvan till alla som genomför Malmfältens 5-dagars i orientering i juli. Det kan bli något tusental stenar om det vill sig illa. För Carina.

— Jag visste ju att det skulle bli jobbigt redan när jag åtog mig uppgiften, säger Carina. Men för mig är den samtidigt en PR-grej. Jag får ju visa vad jag kan i samband med ett storarrangemang.

Att marknadsföring är viktig har Carina klart för sig. Därför åker hon runt och visar upp sina handmålade och naturslipade stensmycken på mässor och marknader.

— Men man borde kanske också ha ett eget försäljningsställe, säger hon. Måste

Carina Backman målar smycken som inte är mycket större än fingernaglar.

man utnyttja mellanhänder blir ju förtjänsten inte särskilt stor. Och min målsättning är förstås att jag ska kunna försörja mig på den här verksamheten.

Carina har tidigare jobbat på daghem i många år.

— Men det jobbet ledsnade jag helt enkelt på, säger hon. Jag ville på något sätt förnya mig och började fundera över vad jag kunde och ville göra istället. Och eftersom jag alltid tyckt om att måla föddes idén med stenbilderna. Jag bör-

jade med att måla nyckelpigor. Därför döpte jag min lilla firma till Nyckelpigan. Sedan har motiven och produkterna blivit fler och fler.

En av Carinas mest utnyttjade figurer är en "mossgubbe". Det är den som nu får bli orienterare på alla de stenar hon ska ta fram till stortävlingen i juli. De sista stenarna måste hon kanske måla i Grekland. För dit åker hon på semester på försommaren.

Rendöden bara ökar

Viltolyckorna fortsätter att öka på våra vägar. I fjol dödades 1.704 renar av bilister i Norrbotten. Det är nytt rekord. Enligt renägarna är orsaken att bilisterna kör för fort. Att respekten för varningsskyltarna är för dålig. Men att olyckorna ökar kan förstås också bero på att renarna bara blir fler och fler.

Renpåkörningarna kostar försäkringsbolagen stora pengar. Förra året fick de punga ut med omkring fem miljoner till Norrbottens renägare. Och ungefär lika mycket för bilreparationer och andra skador.

Ersättningen till renägarna är just nu 1.650 kronor för en vuxen hanren, 1.800 kronor för en vaja och 780 kronor för en årskalv. Enligt samerna är det alldeles för lite.

Men det är inte bara på landsvägarna som renar blir ihjälkörda. Tågen ställer till lika stora massaker bland renhjörarna som bilisterna. SJ får vaje år betala ut miljoner till renägarna.

I fjol dödades 2.500 renar på järnvägarna i de två nordligaste länen. Och det var ändå ett hyggligt år för SJ. Mellan Gällivare och Vassijaure dödades 667 renar och det var en halvering jämfört med året innan. Anmärkningsvärt är kanske att 70 renar dödades enbart på den korta sträckan mellan Gällivare och Vitåfors.

SJ ersätter varje ihjälkörd ren med 1.450 kronor. Dessutom orsakar påkörningarna SJ mycket extraarbete som också kostar pengar. Man får exempelvis ofta skicka ut folk för att avliva skadade djur.

För SJ är alltså renpåkörningarna ett

stort problem. Ett problem som man givetvis försöker komma till rätta med. Nya stängsel längs malmbanan är ett exempelvis aktuella. Och på Svappavara-rabanan pågår försök med ultraljud, som man hoppas ska skrämja bort renarna från banvallen.

LÄSTIPS FRÅN BIBLIOTEKET

SEKLETS DOTTER

av Pat Barker

"Seklets dotter" är den engelska arbetarflickan Liza Jarret, född vid sekelskiftet. En skakande bok om hennes liv under depressionen, två världskrig och fram till 1980-talets England.

STÄDFÖRSÖK sparar miljonen

Städning kan rationaliseras. I allra högsta grad till och med. Det visar den omläggning av lokalvården i Gällivares daghem, fritidshem och förskolor som pågår sedan årsskiftet. Här har städtiden helt sönika halverats. På det sättet sparar socialförvaltningen in närmare en miljon kronor om året!

Nu undrar förstås vän av ordning — måste inte resultatet försämrats när städtiden halveras? Men så är det inte. Det vet kommunens städledare Anne-Maj Isaksson:

— Vi använder oss helt enkelt av effektivare metoder. Den gamla svabningen är borta. Nu har vi maskiner som gör jobbet. Dessutom städar vi bara där det verkligen behövs städas.

Det städas fortfarande varje dag i daghem och förskolor. Men städtiden har pressats ner ordentligt. Från fyra till två timmar. Varje lokalvårdare ska därför hinna med 200 kvadratmeter istället för 100.

När informationen om nyordningen kom var de väl en och annan som blev rätt orolig, säger Anne-Maj. Och det är ju lätt att förstå. Att pressa ner arbetstiden till hälften lät ju i häftigaste laget. Men det ser ut att gå bra. Alla har redan upptäckt att arbetet har blivit lättare. Nu har man ju maskiner som gör det jobb som tidigare var det tyngsta. Och städresultaten blir dessutom bättre. Maskinerna gör verkligen rent. Med vanlig svabning flyttar man egentligen bara omkring smutsen.

□ Tio miljoner

Städningen är en dryg utgiftspost för kommunen. Den kostade i fjol omkring tio miljoner kronor. Den rationalisering som nu gjorts på den sociala sektorn visar att det är en summa som kan pressas ordentligt. För fortfarande städar man ju på gammalt hederligt sätt i kommunens övriga lokaler. Varför?

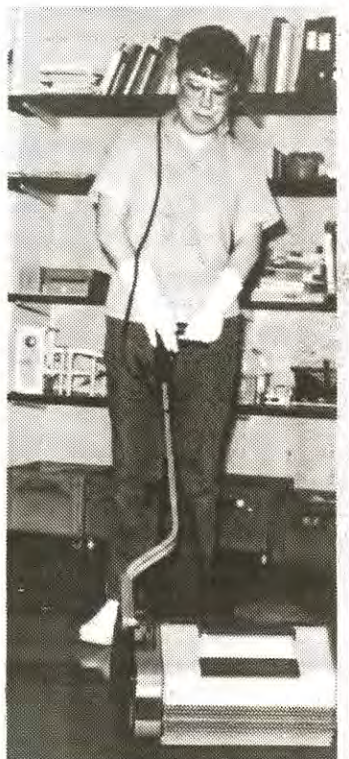
— Vi får väl fortfarande se den rationalisering som gjorts på daghemssidan som ett experiment, säger Anne-Maj. Faller det väl ut — och det tror jag att det gör — så kommer vi förstås att använda oss av samma metod över hela linjen. Vi vet redan att den sparar pengar. Dessutom har arbetet blivit både lättare och effektivare.

□ Ingen klagar

Enligt nyordningen ska alltså städtiden halveras. Den gamla handsvabningen är borta. Nu utförs arbetet med maskiner och engångsmoppar. 18 maskiner har hittills köpts in. De kostar 11.500 kronor styck. Kommunens lokalvårdare slipper numera också en del arbetsmoment som tidi-

gare tagit lång tid. Fönsterputsningen ingår inte längre i arbetsuppgifterna. Den har lagts ut på en entreprenör. Dessutom hyrs entrémattor, som byts var fjärde vecka.

Nyordningen har ännu så länge inte resulterat i många klagomål, säger Anne-Maj Isaksson. Det beror förstås på att den inte har inneburit några försämringar. Städarbetet har tvärtom blivit effektivare. Och ännu bättre ska det bli när alla så att säga har blivit varma i kläderna. Det tar naturligtvis lite tid att lära sig att utnyttja de nya maskinerna på rätt sätt.

Anne Kostet är en av de lokalvårdare som nu har bytt ut golvmoppen mot en städmaskin. En riktigt behändig sak, tycker hon.

MARS

11-13	Jubileumsfest med Cullbergbaletten och Nordkalottens symfoniorkester Festbankett	Malmberget Malmberget
11	Tänt vare här kl. 24.00	
12	Victoriadagen. Ångtåg avgår från Gve Järnvägsstation	
12	Draghundtävling	Gällivare
13	Trekantsloppet på skidor	Hakkas
17-18	Teater, Norr om paradiset (rallarpjä)	Blå Forell
18-20	Gällivare Marknad	Gällivare
19	Dundretbragden	
19-20	Marknads Cupen, fotboll	Tällbacka IP
26	Kyrkans skiddag	Kaptensgården Mbgt församling
26-27	Lappland Cup, slalom o storslalom	Dundret
27	Dundret runt	Dundret

APRIL

1	Isfiske i Sjöfallet	Sjöfallet
1-2	Killingi-löpet	Gällivare
8-10	LKAB-Cupen, fotboll	Tällbacka IP
9	Draghunds-KM, flerspann	Torpet
9-10	Bank-Cupen, slalom o storslalom	Dundret
18-22	Utställning, Borg Mesch	Lasarettet
20-21	SM, Super G, störtlopp	Dundret
27-28	Bortrövandet av Francesa	Blå Forell
28	Järnvägskola för skolelever	SJ Malmbanan

VILL DU HA MER DETALJERAD INFORMATION OM VAD SOM HÄNDER I GÄLLIVARE KAN DU KONTAKTA GÄLLIVARE TURISTBYRÅ, SOM FINNS I CENTRALSKOLAN. DU KAN FÖRSTÅS RINGA OCKSÅ. MEN NUMERA SKA DU INTE GÅ VIA KOMMUNENS VÄXEL. TURISTBYRÅN HAR BYTT TELEFONNUMMER. NU GÄLLER

166 60

JUNI

4-5	Naturens dag Sommarteater	Spelhuset
4	Nationaldagen Sommarteater	Spelhuset
11-12	Sommarteater	Spelhuset
11-12	Int.Hunduställning	Malmberget
12-17	Musik i Malmberget	
12	Plupp kommer från fjällen	Hembygdsområdet
15	Sommarteater	Spelhuset
15	Hemvändarkvällar	Kåkstan, Malmberget
18	Invigning av Kåkstan i	Malmberget
18-19	Sommarteater	Spelhuset
18	Hunduställning	Gällivare
19	Musikdag med lokala förmågor	Malmberget
22	Hemvändarkvällar	Kåkstan, Malmberget
22	Sommarteater	Spelhuset
23	Ungdomens Janitsjaeturne, Skolecorps	
25-26	Sommarteater	Spelhuset

DET HÄNDER I

Friska GÄLLIVARE

MÖTS EFTER 50 ÅR

Malmbergets 100-årsjubileum är inte bara en satsning som ska locka turister. Jubileumssommaren blir också en tid för återförening. Så har i alla fall den kommitté som håller i trådarna tänkt sig saken.

— Vi vill locka hem så många gällivarebor som möjligt under jubileumsåret, säger Lars Israelsson. Därför har vi tagit fram adresser till tusentals människor som flyttat härifrån och helt enkelt skrivit till dem. Och det ska bli fler "utskick" under vårens lopp. Vi informerar helt enkelt om allt som händer i kommunen med anledning av de dubbla jubiléerna. Sedan hoppas vi också på hjälp av kommuninvånarna själva. Vi har exempelvis uppmanat dem att ordna klassjubiler. Det är en grej som kan locka hem många som flyttat härifrån.

Om klassjubiler skrev vi i kommunbladet i förra numret. Och glädjande nog är det många som nappat på idén. Bilden ovan föreställer en avgångsklass från

Centralskolan i Malmberget. Den är av årgång 1938 och kan alltså 50-årsjubileras. De som känner igen sig på bilden — och även andra som gick ut skolan 1938 — kan ta kontakt med Millis 115 54, 112 83 eller Randy 112 35.

— Och ni som har adresser till klasskamrater som flyttat till annan ort vill vi också ha kontakt med, meddelar de.

1988 ska alltså bli ett jubileumsår för alla. Det är målsättningen.

— Jag är övertygad om att våra upprop kommer att hörsammas, säger Lars Israelsson. Det blir ju en verkligt händelserik sommar. Gällivare har ju även i normala fall mycket att bjuda på och i år tillkommer massor av aktiviteter och arrangemang. Det kommer alltså att bli en minnesvärd sommar.

Jubiléet ger Ola draghjälp

Ola Hanssons jobb är att locka folk till Malmfälten. Och helst ser han att de tar sig hit med tåg. Fattas bara annat. Han jobbar på SJ Malmbanan och har att se till att det inte bara är malm som transporteras på spåret. Persontrafiken är förvisso inte en lika lönsam bit, men den behövs den också.

I år har Ola Hansson sin draghjälp i sitt arbete. Malmbanan fyller ju 100 år och det jubiléet kommer att sätta ordentligt färg på turistsommaren i Malmfälten. — Vi satsar hårt på det här jubiléet, säger han. Det ska kunna ge både SJ och landsändan fin reklam. Sköter vi oss riktigt ordentligt är den reklamen en investering i framtiden. Eftersom både malmbanan och Malmberget jubilerar har vi i år ett aktivitetsprogram som saknar motstycke. Det ska förhoppningsvis göra alla som kommer till Malmfälten helnöjda. Och bättre reklam än nöjda kunder kan man inte få.

Det är under sommaren dubbeljubiléet kommer att märkas mest. Då ska malmbanan visas upp riktigt ordentligt. Med hjälp av utställningar, tågteater, musik och inte minst den stora tågparaden i mitten av juli.

Det stora pådraget börjar annars 11-12 mars. Då blir det stor jubileumsbankett i Malmberget, då bjuds på stort fyrverkeri och en jättesmäll från gruvan, baletten Svansjön, premiär för pjäsen "Rallaren" och då släpps också länsmuséens bok om malmbanan. Ja, naturligtvis rullar också ett jubileumståg med idel gamla vagnar från Gällivare till Luleå.

— Och så har vi förstås fina rabatterbudanden, säger Ola Hansson. Under tio dagar gäller en enkelbiljett för tur och returresa på Malmbanan.

OLA HANSSON

